
ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ПОЗОВІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

*Ващенко Альона Анатоліївна,
студентка 5-го курсу Інституту
національного та міжнародного права
Міжнародного гуманітарного університету*

В умовах становлення демократичного суспільства та утвердження верховенства права головним обов'язком держави є неухильне забезпечення прав і свобод людини, права на судовий захист. Відповідно до ст. 55 Конституції України та ст. 3 Цивільно-процесуального кодексу України (далі ЦПК України) кожен громадянин має право будь-якими не забороненим законом засобами захищати свої права та свободи від порушень і протиправних посягань. Захист гарантованих прав та інтересів громадян, а також юридичних осіб, здійснюється за допомогою процесуального документу – позову [1, 7.]. Процес формування правової держави призвів до виникнення різноманітних цивільних правовідносин, що спричинило розширення прав на судовий захист. Отже, виникнення нових правових відносин призвело до різноманітних видів позовів.

Різниця у підходах до визначення видів позову, по суті, для практики не має істотного значення. Проте слід мати на увазі, що теоретичні розробки, поняття, класифікації ґрунтуються на праві та сприяють вдосконаленню законодавчих актів. Поділ на види, як і на інші складові елементи позову, допомагає освоїти процесуальну форму звернення до суду, з'ясувати спрямованість змісту позову, а також його матеріально-правову природу.

Проблеми вдосконалення видів позовів в цивільному процесі України досліджували багато вчених в різний період розвитку нашої держави: А.А. Добровольський, С.А. Іванова, М.Й. Штефан та інші.

За способом процесуального захисту та метою його реалізації позови прийнято ділити на три основні види: позови про визнання (установчі) (*actiones condemnationis*), присудження (виконавчі) (*actiones cum condemnationis*) та перетворювальні (про конститутивне рішення) [2, 115]. Такої класифікації дотримується відомий процесуаліст М.Й. Штефан і більшість науковців.

В юридичній літературі зустрічаються і протилежні думки. Зокрема, А.А. Добровольський і С.А. Іванова заперечують класифікацію позовів за процесуальною метою та виокремленням перетворювальних позовів у самостійний вид. Вони вважають, що позови слід ділити на два види (визнання та присудження) за їх матеріально-правовими ознаками.

До позовів про визнання (установчі) належать такі, що за своїм змістом і метою спрямовані на визнання, підтвердження або відсутність цивільного права й обов'язку, пов'язаних зі спором двох або більше сторін (наприклад, позови про визнання права власності, визнання правочину недійсним, визнання права на спадщину тощо).

Якщо в позові крім визнання спірного невизначеного права позивач вимагає також зобов'язання відповідача здійснити певні дії або утриматися від них, такі позови називаються про присудження (виконавчі). Серед них можна назвати позови про повернення спірного майна, відшкодування шкоди, стягнення боргу, виселення та інші. Позови про присудження спрямовані на поновлення, припинення порушеного права та усунення перешкод у здійсненні свого права.

Перетворювальні (конститутивні) позови за своїм призначенням і метою спрямовані на зміну, припинення спірних правовідносин (юридичного факту) або

створення нових прав та обов'язків (наприклад, позови про розірвання шлюбу, розірвання договору житлового найму, зміну стягнення розміру відшкодування або аліментів, виділ частки зі спільного майна подружжя тощо). В юридичній літературі цей вид позовів називається ще конститутивним і до їх складу включаються: перетворювальні, які спрямовуються на здійснення через суд перетворювальних повноважень; позови про рішення, які замінюють волевиявлення обох сторін в спорі або тільки боржника; позови, в яких конститутивні дії виступають як елементи рішення. Заперечуючи наявність перетворювальних позовів, оскільки закон не наділяє суд нормотворчою діяльністю, одні автори допускають їх існування не як самостійного виду, а складової частини (підвиду) позовів про визнання. На думку інших, вони можуть бути також підвидом позовів про присудження, наприклад, позови про зміну періодичних платежів (ч. 4 ст. 231 ЦПК України) [3, 103]. Отже, позови, які в юридичній літературі називаються перетворювальними, можуть бути віднесені до позовів про визнання та присудження або можна виділити їх в самостійний вид.

Деякі автори заперечують можливість виділення перетворювальних позовів, посилаючись на те, що суд не вправі змінити, припинити правовідносини, а має право тільки захищати права й охоронювані законом інтереси. Це твердження уявляється необґрунтованим, адже існування перетворювальних позовів підтверджується законом (ст. 16 Цивільного кодексу України). Крім того, законодавство встановлює конкретні випадки захисту прав шляхом зміни, припинення і формування нових правовідносин.

Як справедливо вказує професор М.А. Гурвич у своїй відомій роботі “Право на позов”, яка вийшла ще в 1949 р. виносячи перетворювальне рішення, суд не створює нових прав, а захищає право позивача на зміну чи припинення існуючих правовідносин.

Аналізуючи погляди авторів різних наукових праць і сутність позову як засобу захисту цивільного права та інтересу, можна дійти висновку, що поділ позовів на три види (про визнання, присудження та перетворювальні) є цілком виправданим. Оскільки класифікація позовів за їх процесуальною метою та способом процесуального захисту ґрунтується на розмаїтті матеріально-правових критеріїв. Тобто матеріально-правові вимоги, зокрема предмет позову, і визначають процесуальну мету та спрямованість змісту позову, його складові частини.

Література:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року. // ВВРУ. – 1996. - № 30. – 7 с.
2. Фурса С.Я., Фурса Є.І., Щербак С.В. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. / Видавець Фурса С.Я. // К.: КНТ – 2007 року. – 657 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року: за станом на 20 червня 2007 року. /Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Х.: Одісей, 2007. - 192 с.

Науковий керівник – Діденко Лариса Василівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного та господарського права і процесу.